

## АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ "НАРАТИВ"

*Феномен наративу, пов'язаний із механізмами осмислення життя людини, наративна психологія привертають все більшу увагу фахівців різного профілю. Актуальність цієї проблеми надзвичайно зростає в умовах сучасних трансформацій українського суспільства. Соціальна значущість діяльності практичного психолога зумовлює потребу у вивченні та застосуванні нових методів для формування у клієнта як експерта власного життя відчуття впевненості у можливості самостійного вирішення своїх проблем та конструювання бажаного ескізу майбутнього. Дана робота стосується розкриття змісту і суті поняття "нاراتив", принципів наративного підходу, а також аналізу сучасних психологічних підходів до розуміння даного феномену.*

**Ключові слова:** наративна психологія, наратив, екстерналізація, конструювання ідентичності, реальність.

**Постановка проблеми.** Останні десятиліття характеризуються глибокими змінами у структурі та змісті гуманітарних і соціальних знань, у методології гуманітарних та соціальних наук. Однією з причин такої трансформації є суміжність сфер різних дисциплін (література, історія, філософія, педагогіка, психологія та ін.), що зумовлює потребу в перегляді традиційних та впровадженні нових підходів до вивчення тих чи інших явищ [1]. Тому досить доречною є поява наративної психології, яка є актуальною не тільки для психологів та психотерапевтів, але й для соціальних педагогів і соціальних працівників.

На сьогодні усвідомлено, що функціонування різних форм знання можна зрозуміти через розгляд їх наративної природи. Загалом оповідання є важливими в людському житті, і зосереджені вони не лише в літературних текстах та повсякденному мовленні, але і в науковому дискурсі. Наратологічні поняття й аргументи використовуються не лише в галузях дослідження, пов'язаних із художньою літературою. Практики композиції і репрезентації застосовуються в музикології, художній практиці, кінознавстві; у суспільно-політичних дослідженнях простежується використання засобів досягнення влади за допомогою наративу власної легітимації; у психології на основі наратологічних пояснювальних схем досліджується пам'ять та ін. [1; 13].

Загалом під наративом розуміють будь-який текст, що містить інформацію про якусь подію або низку подій. Наратив надає життєвим подіям послідовності, організує їх у хронологічному або іншому порядку. Наратив забезпечує унікальність людини і є засобом відтворення її досвіду. Водночас, крім тлумачення минулого, наратив часто описує певний ескіз майбутнього. Таким чином, через наратив людина осмислює та конструє своє життя [5; 14; 15; 34].

Дослідження наративу особистості було предметом уваги багатьох дослідників (А. Александрова [1], Дж. Брунер [10], В. Лановой [7], О. Калмикова [6], Е. Морган [25], Т. Титаренко [9], Ю. Турушева [14], Н. Чепелева [10], М. Уайт [15; 34]). Проте потребують подальшого опрацювання, осмислення та порівняльного аналізу основні психологічні підходи до проблеми наративу особистості з метою визначення та уточнення досліджуваного феномену.

**Мета статті** – визначення сутності поняття "нاراتив" на основі аналізу основних теоретичних підходів, розкриття значення використання наративної психології у психологічній практиці.

**Результати теоретичного дослідження.** Аналізуючи літературні дані, ми спиралися на сутність наративної психології, принципи наративного підходу та підгрунтя самого феномену наративу, а також орієнтувалися на висвітлення феноменів, що є важливими в наративі (творення майбутнього, формування життєвого досвіду особистості, ведення оповіді від "себе" або від іншої особи (Я-, Ти-, Ми-нاراتиви та ін.), тощо).

Наративний підхід полягає в залученні людини до процесу створення її життєвого сценарію, історії, до опису своєї біографії. Основою цього підходу є ідея про те, що люди будують своє життя відповідно до історій, які вони розповідають про себе іншим і самим собі, та відповідно до історій, які розповідають про них інші люди [16]. За наративним підходом, люди досягають саморозуміння через наратив або через безперервну самоінтерпретацію, за допомогою якої вони виділяють у життєвому потоці певні моменти, що мають для них значення [13]. Тобто люди використовують певні розповіді про себе як об'єкти фотоапарату, оскільки історії мають ефект фільтрації досвіду людини, допомагаючи вибирати, яка інформація буде зосереджена в фокусі або поза увагою людини. І наративний психолог має засоби для фокусування "об'єктива" для допомоги у зміні історії та життя людини [31].

На нашу думку, можна виділити такі принципи наративного підходу:

- екстерналізація проблем;
- робота в зоні найближчого розвитку;
- установка на реальність;
- необмежений за часом вплив (за допомогою практики терапевтичних листів, заяв, грамот, дипломів клієнту, творче письмо та ін).

Наративна практика – це перш за все прагнення знайти шанобливий підхід, у рамках якого люди розглядаються як експерти власного життя, і проблеми нібито відділяються від людей. Візитною карткою нарративного підходу можна вважати вираз: "Людина – це не проблема, проблема є проблемою".

Сутність *екстерналізації проблем* полягає у відокремленні проблем від людей, які вони сприймають як складову власної ідентичності. Завдяки цьому підходу люди можуть подивитись на свої проблеми з боку і взяти на себе більшу відповідальність за свої вчинки. Визначаються сенс, цінності, наміри, мрії, уміння й можливості людей, простежується історія їх виникнення і розвитку. Екстерналізація виключає ефект "наклеювання ярликів" та сприяє тому, щоб людина спрямувала свої зусилля на боротьбу з проблемами, а не з людьми. У результаті в людини формується "безпечна територія ідентичності": вона може поглянути на своє життя з ресурсної позиції, дистанціюватися від пережитого, нерідко травмуючого досвіду, здійснювати усвідомлений вибір, змінюючи своє життя у бажаний бік [13; 15]. На сьогодні для допомоги в екстерналізації нарративні фахівці використовують різні допоміжні засоби. Так, досить ефективним для роботи з дітьми є використання ляльок [20]. Іншим засобом, що допомагає клієнтам виражати свої почуття і дистанціюватися від їхнього досвіду, є фотографії. Так, клієнтам що страждають від залежностей, фотографії можуть допомогти згадати приємні події в їхньому житті та сформувані плани на майбутнє, зберігаючи при цьому анонімність [21].

*Робота в зоні найближчого розвитку (практика вибудовування опор)* ґрунтується на ідеї Л. С. Виготського про зону найближчого розвитку [3]. Дана практика допомагає людям здолати простір, який є знайомим і звичним, вона пов'язана з проблемно-насиченою історією, можливим знанням про своє життя, в якому отримують звучання інші, нові історії.

Така практика включає партнерство і співпрацю консультанта та клієнта. Слід зазначити, що консультант, який використовує нарративний підхід, не займає позицію "експерта змісту життя" клієнта, не виносить суджень про "правильність" або "неправильність" його вчинків. Він бере на себе відповідальність за процес терапії або консультування, займаючи тим самим впливову позицію, але в фокусі уваги опиняються не знання й уміння терапевта, а знання й уміння людини, з якою ведеться робота. Наративний консультант лише ставить питання, які сприяють вибудовуванню бажаного для людини напрямку життя. Це відбувається за рахунок більш повного, насиченого, багатогранного опису історії людини, в якій є місце індивідуальності людини, її складнощам і протиріччям, сподіванням та надіям, усьому, що людина любить, у що вірить і що готова відстоювати.

*Установка на реальність* є найбільш важливим для нарративної терапії принципом. Вона визначається як установка про соціальне конструювання реальності, як твердження про те, що усі складові психологічної тканини "реальності" (переконавання, вірування, закони, соціальні звичаї, звички, пов'язані з одягом і харчуванням) з часом виникають із соціальної взаємодії. Люди спільно конструюють свої реальності, при цьому реальності конструюються через мову, організовуються та підтримуються через наратив. Кожна подія, що запам'яталася, є історією, яка разом з іншими історіями складає життєвий нарратив [1].

*Необмежений за часом вплив (за допомогою практики терапевтичних листів, грамот, дипломів клієнту та ін.).* На відміну від "ефемерних" розмов на консультації, після якої клієнти виходять, намагаючись запам'ятати сказані там слова, листи краще зберігають сказане психологом. Такі листи можна перечитувати навіть через роки після терапії, щоб згадати про здійснені успіхи в екстерналізації проблем. Також їх можна показувати друзям чи читати вголос, зібравшись сім'єю [32]. Вони підтримують нову історію дитини, а також дозволяють батькам і друзям залишатися в курсі змін, що відбуваються з дитиною. Свідчення і грамоти, що урочисто вручаються Приборкувачам Гніву, Переможцям Страху та Борцям за Чесність, допомагають дитині затвердитися у своїй новій ідентичності, відчувати гордість за свої перемоги і почуватися експертом у боротьбі з проблемою. Також дитина може поділитися історією свого успіху з іншими дітьми в подібній ситуації [4].

Також використовується практика написання листів до важливих людей у житті клієнта (до батьків, друзів, партнерів, дітей). У даному випадку клієнт використовує лист, щоб виразити свої думки та почуття. Такий процес допомагає клієнтові працювати у власному темпі, а також сприяє розширенню прав та можливостей клієнта [29].

На підставі аналізу літературних даних нами було виокремлено наступні підходи до визначення сутності феномену наративу:

1. Наратив як текст, що містить дані про подію, розповідь пацієнта про події життя, переказ сновидіння, фантазії [6; 10; 16; 18].

2. Наратив як певна послідовність подій, об'єднаних певним сюжетом; як тематично єдина сюжетна лінія, що охоплює увесь життєвий шлях людини; як замкнена оповідна структура, що являє собою рамку, що містить реальні події для подальшого їх осмислення [6; 9; 10; 16; 17].

3. Наратив як засіб конструювання ідентичності [10; 24]. Розповідаючи історії, ми конфігуруємо "Я-яким-я-міг-би-бути", і оскільки ми можемо розповісти різні історії, ми можемо конструювати різні версії "Я". Наративний підхід є унікальним матеріалом для вивчення конструювання "Я" в культурному контексті в часі та просторі [10]. Наративна терапія також підходить для полікультурних клієнтів, оскільки допомагає їм звільнитися від дилем історій їх ідентичності, сформованих за допомогою впливу різних культур [24].

4. Наратив як засіб створення досвіду людини та один із способів репрезентації минулого досвіду за допомогою послідовності впорядкованих речень [6; 10; 11–12; 15; 17; 31]. Важливою характеристикою наративу є те, що він організує, структурує та артикулює життєвий досвід людини. Найчастіше наратив будується навколо ключових виборів, значущих життєвих епізодів, що колись кардинально змінили розуміння людиною себе. У нього включаються найважливіші для оповідача люди: батьки, діти, родичі, кохані, учителі тощо. Наратив відіграє велику роль у розвитку особистості та формуванні Я-концепції. Головним героєм є сам оповідач, навіть коли оповідь ведеться не від першої особи, або при наявності великої кількості дійових осіб (при цьому різні персонажі можуть містити проєкції різноманітних граней самого себе).

Автобіографічні історії оформлюють життєвий досвід як сукупність відібраних дій і випадків. Процес створення автобіографічного наративу в загальних рисах можна описати як процес когнітивного накладання системи засвоєних культурних прототипів, моделей і наративних форм на послідовність індивідуальних життєвих випадків [11; 17].

5. Наратив як засіб творення власного майбутнього, формулювання бажань, планів [2; 14; 32; 34]. Історії про майбутнє утворюють життєвий контекст, в якому здійснюються відповідальні вибори, формулюються рішення. І саме історії про себе та своє життя стають тими своєрідними смисловими домінантами, які організують реальність, що постійно змінюється.

Якщо домінуючий наратив про себе теперішнього або себе минулого є проблемним, тобто містить сюжети, в яких наратор заходить у глухий кут і відчуває власну безпорадність у самоздійсненні, можна ініціювати трансформацію наративу власне з майбутнього, пошук епізодів, діючих осіб та сюжетів, які дозволять реконструювати минуле і теперішнє та переоцінити (або знецінити) значення негативного досвіду і безперспективних сюжетів [2].

Для роботи з майбутнім наративні фахівці використовують допоміжні практики. Так, виділяють практику "дружніх привидів з майбутнього", за допомогою якої клієнт може зазирнути в майбутнє на 15-20 років або розробити сценарій святкування майбутнього успіху [32].

6. Метод психодіагностики та прогнозування одужання при деяких соматичних хворобах (наприклад, алкоголізм) [5; 19; 23; 26; 28; 30]. Наративний підхід є продуктивним у розумінні шкідливих звичок та одужання від них, дозволяє дослідити шляхи, за якими люди намагаються позбутись від залежностей [30].

7. Метод надання психологічної допомоги [8; 10; 15; 16; 25; 34]. Наративна терапія використовується на сьогодні для різних груп населення, у тому числі для людей, які традиційно випадають із суспільства: це люди з психіатричними діагнозами, діти та підлітки з девіантною поведінкою, люди з неблагополучних або дисфункціональних родин; корінні мешканці Австралії та Нової Зеландії, яким наративні фахівці допомагали відновити свою ідентичність і впоратися з безліччю проблем, у тому числі – з проблемами алкоголізації та криміналізації [8].

Також наративні техніки використовуються для вираження складних емоцій, досягнення саморозуміння. Так, експресивне письмо поглиблює саморефлексію, самоаналіз та прояснює проблеми, конфлікти і негаразди, сприяючи професійному й особистісному зростанню; водночас допомагає консультанту запобігти професійного вигорання [19; 33]. Також було встановлено позитивний ефект емоційного описування важливого особистого досвіду на здоров'я та поведінку серед в'язнів суворого режиму, медичних студентів, жертв злочинів, пацієнтів, що страждають на артрит та хронічні болі, чоловіків, звільнених із роботи, та жінок, які нещодавно народили першу дитину. Однак письмо не завжди може спрацювати у вибірках, які складаються із людей з важкою депресією та посттравматичним стресовим синдромом [28].

8. Наратив як складова наративної медицини [19; 22–23; 30]. Наративна медицина, або медицина з наративними навичками, передбачає, що історії пацієнтів, або тих, хто їх доглядає, є включеними в досвід захворювання або одужання. В Європі, США, Канаді, Ізраїлі фахівці з наративної медицини розпочали дослідження вироблення в терапевтів наративної компетентності до мови, включаючи навички активного слухання та наративного писемництва. Наративна медицина є моделлю гуманітарної медицини, орієнтованою на ідеал піклування про індивідуального пацієнта.

Наративна медицина також вимагає від медичного персоналу враховувати сенс досвіду хвороби та одужання в контексті життя людини та її взаємин з іншими людьми, а також сенс взаємодії з пацієнтом

для життя лікаря або медсестри (медбрата). Наратив тут виступає у трьох аспектах: традиційному веденні історії хвороби; консультуванні, при якому пацієнтові необхідно, щоб його історію вислухали від початку та до кінця; терапевтичній позиції, коли задаються питання таким чином, щоб дослідити нові сенси в оповіді пацієнта, які можуть змінити його історію на краще [23].

Перед застосуванням будь-якого наукового узагальнення лікар повинен зайнятися активним слуханням унікальних словесних і невербальних елементів пацієнта в його історії. Клінічний діагноз та прогноз одужання вимагають цілісного підходу до хвороби й індивідуального підходу до пацієнта, поєднання разом спостереження за симптомами пацієнта і врахування додаткових терапевтичних засобів, які пропонуються в історії хвороби пацієнта, що можуть прискорити його одужання [19].

**Висновки та перспективи дослідження.** Таким чином, наративна терапія є однією з форм психологічної практики, що розглядається як текст, послідовність подій, об'єднаних певним сюжетом, засіб конструювання ідентичності, творення життєвого досвіду та власного майбутнього людини, метод психодіагностики і прогнозування одужання при деяких соматичних хворобах (наприклад, алкоголізм), метод надання психологічної допомоги та як складова наративної медицини. Наративна терапія використовується згідно з такими принципами, як екстерналізація проблеми, робота в зоні найближчого розвитку, установка на реальність та має необмежений за часом вплив (за допомогою практики терапевтичних листів, грамот, дипломів клієнту та ін.).

Перспективами подальшого нашого дослідження в даній галузі є розроблення і запровадження корекційно-розвивальної програми, що має на меті розвиток упевненості та поваги до себе, формулювання бажань, планів і конструювання ідентичності та ефективного життєвого наративу у сфері практичної психології.

### Використані джерела

1. Александрова А. Л. Нарративная терапия: социально-педагогический аспект / А. Л. Александрова // Актуальные проблемы воспитания и образования: Выпуск 5. – Сборник научных статей / Под ред. М. Д. Горячева. – Самара : Самарский университет, 2005. – С. 3-12.
2. Березко І. В. Наратив майбутнього як складова автонаративу та його місце у структурі розуміння та інтерпретації власного досвіду особистістю [Електронний ресурс] / І. В. Березко. – С. 90-105. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc\\_gum/znpip/2/2010\\_6/st8.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/znpip/2/2010_6/st8.pdf).
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений / Л. С. Выготский. – Т. 2. – М. : Педагогика, 1982. – 504 с.
4. Дюпина О. Нарративный подход в психологии / О. Дюпина // Школьный психолог – первое сентября. – 2009. – № 7. – С. 6-8.
5. Жебелева П. В. Перспективы использования нарративного метода в современной психотерапевтической практике / П. В. Жебелева // Український науково-медичний молодіжний журнал. – 2012. – Вип. № 3. – С. 128-129.
6. Калмыкова Е. С. Нарратив в психотерапии: Рассказы пациентов о личной истории (Часть 1, теоретическая) / Е. С. Калмыкова, Э. Мергенталер // Психологический журнал. – 1998. – № 5.
7. Лановой В. Е. Метод "напишите рассказ": диагностика, терапия и прогноз / В. Е. Лановой. – СПб. : Речь, 2006. – 198 с.
8. Москвичев В. В. Нарративная терапия: реализация практики уважения [Электронный ресурс] // Психологическая наука и образование PSYEDU.ru – 2010. – № 5. – Режим доступу: URL: [http://psyjournals.ru/psyedu\\_ru/2010/n5/Moskvichev.shtml](http://psyjournals.ru/psyedu_ru/2010/n5/Moskvichev.shtml)
9. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / Т. М. Титаренко. – К. : Міленіум, 2005. – 336 с.
10. Проблеми психологічної герменевтики / Н. В. Чепелева. – К. : Міленіум, 2004. – 276 с.
11. Сапогова Е. Е. Автобиографический нарратив в контексте культурно-исторической психологии / Е. Е. Сапогова // Культурно-историческая психология. – 2005. – №2. – С. 63-74.
12. Сапогова Е. Е. Социокультурные прототипы и смысловые константы автобиографических текстов / Е. Е. Сапогова // Тексты в образовательном пространстве современной высшей школы / Авт. колл. А. К. Юров, В. М. Розин, П. Н. Виноградов и др. – Таганрог : Изд-во Таг. гос. пед. ин-та, 2007. – Раздел III, глава 3. – С. 119-158.
13. Троцук И. В. Нарратив как междисциплинарный методологический конструкт в современных социальных науках / И. В. Троцук // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия "Социология". – 2004. – № 6/7. – С. 56-74.
14. Турушева Ю. Б. Особенности нарративного подхода как метода изучения идентичности / Ю. Б. Турушева // Психологические исследования. – 2014. – Т. 7. – № 33. – С. 6.
15. Уайт М. Карты нарративной практики: Введение в нарративную терапию / М. Уайт. – М. : Генезис, 2010. – 326 с.
16. Фридман Дж. Конструирование иных реальностей: Истории и рассказы как терапия / Дж. Фридман, Дж. Комбс. – М. : Класс, 2001. – 368 с.
17. Чепелева Н. В. Методи аналізу оповідального тексту / Н. В. Чепелева, Л. П. Яковенко // Технології розвитку інтелекту. – 2013. – № 4. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tri\\_2013\\_4\\_4.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tri_2013_4_4.pdf)
18. Ширяєва Т. М. Наративна психологія: теорія та практика / Т. М. Ширяєва // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Психологія і педагогіка. – 2013. – Вип. 22. – С. 213-216.

19. Avrahami E, Shmuel R. Narrative medicine/ E. Avrahami, R. Shmuel //Isr Med Assoc J. –2009 Jun; 11(6): 335-8. PubMed PMID: 19697582.
20. Butler S., Guterman J. et al. Using puppets with children in narrative therapy to externalize the problem / S. Butler, J. Guterman, J. Rudes //Journal ofMental Health Counseling. –2009. – 31: 225-233.
21. Chan C., Ngai K. et al. Using Photographs in Narrative Therapy to Externalize the Problem: A Substance Abuse Case /C. Chan, K. Ngai, C. Wong // Journal of Systemic Therapies: 2012. – 31(2): 1-20.
22. Karnieli–Miller O. et al. Exploring the meaning of respect in medical student education: an analysis of student narratives / O. Karnieli-Miller, A.C. Taylor, A.H. Cottingham, T.S. Inui, T.R. Vu, R.M. Frankel // Gen Intern Med. – 2010 Dec. – 25(12). – P. 1309–14 [Pubmed].
23. Launer J. A narrative approach to mental health in general practice / J.A. Launer //British Medical Journal. – 1999. –318: 117-119.
24. Milojevic I. Creating Alternative Selves: The Use of Futures Discourse in Narrative Therapy / I. Milojevic // Journal of Futures Studies. – March 2014. – 18(3): 27-40.
25. Morgan A. What is narrative therapy?: an easy-to-read introduction. / A. Morgan. – Adelaide: 2000.
26. Ødegaard G. Children who suffer from headaches — a narrative of insecurity in school and family / G. Ødegaard, E. Lindbladh and B. Hoveliuss // Br J Gen Pract. – Mar 2003. – 53(488). – P. 210–213 [Pubmed].
27. Özü Ö., Akpınar O. The basis of narrative therapy: reasons to be used as a tool of psychosynthesis / Ö. Özü, O. Akpınar //Journal of Transpersonal Research. –2010. – 2.– P. 116-124.
28. Pennebaker J. W., Seagal J. D. Forming a story: The health benefits of narrative / J. W. Pennebaker, J.D. Seagal // J Clin Psychol. – 1999.– 55. – P. 1243–54. [PubMed].
29. Prasko J. et al. Therapeutic letters – changing the emotional schemas using writing letters to significant caregivers / J. Prasko, T. Diveky, P. Mozny, Z. Sigmundova // Activitas Nervosa Superior Rediviva. – 2009. – 51 (3-4). – P. 163-167.
30. Sremac S. Addiction, narrative and spirituality: Theoretical-methodological approaches and overview / S. Sremac // Religija i tolerancija. – 2010. – 8 (14). – P. 255-273.
31. Sween E. The one–minute question: What is narrative therapy? / E. Sween. – Gecko. – 1998. – 2(3). – P. 55-67.
32. Van Wyk R. Narrative house: a metaphor for narrative therapy: tribute to Michael White. / R. van Wyk // IFE Psychologia. – 2008. – 16(2): 294-319.
33. Warren J. et al. Breathing Words Slowly: Creative Writing and Counselor Self-Care – The Writing Workout /J. Warren, M. M. Morgan, L.B. Morris, T.M. Morris //Journal of Creativity in Mental Health. – 2010. – 5. – P. 109-124.
34. White M., Epston D. Narrative means to therapeutic ends / M. White, D. Epston.– 1990. – New York: Norton. – 229 p.

Zhebeleva P.

#### THE ANALYSIS OF MODERN PSYCHOLOGICAL APPROACHES TO THE UNDERSTANDING OF NARRATIVE PHENOMEN

*The phenomenon of narrative mechanisms, which is associated with understanding human life and narrative psychology attract the attention of specialists in various fields. The urgency of the problem grows immensely in conditions of modern transformation of Ukrainian society. The social significance of activity of practical psychologist determines the need for the study and application of new methods for the formation for the client as the expert of their lives a sense of confidence in the possibility to solve their problems and designing a sketch of the desired future. This work deals with disclosure of the contents and implications of the concept of "narrative", principles of narrative approach and analysis of modern psychological approaches to understanding this phenomenon.*

*In the article it is described the meaning of narrative and current research results. The author has identified the following principles of narrative approach: externalization of the problems, work in the zone of proximal development, setting on the reality. There were separated following approaches to the definition of the phenomenon of narrative on the base on the literature analysis: narrative as a text containing information about the event, about the story of the patient's life events, transfer of dreams, fantasies; a sequence of events, which are united to the storyline; thematically unified storyline that encompasses the entire life of man; narrative as a means of constructing identity; narrative as a means of creating human experience and one of the way of representing past experience through a sequence of ordered sentences; narrative as a means of creation of one's own future, the formulation of desires and plans; psychodiagnostic method and prediction of recovery of some somatic diseases (eg, alcoholism); method of providing psychological assistance; narrative as part of narrative medicine.*

**Key words:** narrative psychology, narrative, externalization, construction of identity, reality.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2014